

نقش گردشگری در توسعه پایدار، فرصت‌ها و چالش‌ها و تأثیر بر امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران

احمد طهری^۱، سید مرتضی طباطبایی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۱۲

چکیده

ژئوپلیتیک گردشگری رقابت قدرت‌ها در جذب گردشگر در سطح منطقه‌ای و جهانی در راستای سیاست‌گذاری‌های اقتصادی با رویکرد کسب منافع ملی و توسعه پایدار گردشگری می‌باشد. گردشگری یکی از روش‌های توسعه اجتماعی اقتصادی و افزایش رفاه مردم بوده و یکی از اقتصادی‌ترین فعالیت‌ها در چرخه ملی کشورها، به‌خصوص از جهت اشتغال و ارزآوری و رونق مناطق مختلف تلقی می‌شود؛ که علاوه بر آن دارای مزایای ارتباطی، سیاسی، فرهنگی تأثیرات بین‌المللی خاصی است. ایران با دارا بودن جاذبه‌های غنی تاریخی و جغرافیایی، کشوری مستعد برای جذب گردشگران خارجی می‌باشد. صنعت توریسم برای ایران که اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از نفت داشته، می‌تواند در جهت رهایی از معضلاتی همچون درآمد، بیکاری، اقتصاد تک‌محصولی و ... کمک قابل‌توجهی کند. توسعه پایدار شرط اساسی تأمین زندگی امن و پایدار است. امنیت به‌عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین راهبرد کشورهای جهان به‌شمار می‌رود. صنعت ظریف و بسیار پیچیده گردشگری ارتباط تنگاتنگ با برقراری امنیت همه‌جانبه در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی داشته و هرگونه بروز ناامنی و خشونت، زیان‌های جبران‌ناپذیری را بر این صنعت وارد می‌سازد. این پژوهش تلاش دارد تا با رویکردی توصیفی - تحلیلی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، نقش گردشگری در توسعه پایدار، فرصت‌ها و چالش‌ها و تأثیر بر امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران را بررسی نماید. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد از مهم‌ترین بازتاب‌های نگرش ژئوپلیتیک توریسم بر توسعه گردشگری برای ایجاد ثبات سیاسی، اعتدالی سطح امنیت در جامعه، کاهش کشمکش‌های سیاسی در اثر کاهش نرخ بیکاری خواهد بود، ژئوپلیتیک گردشگری در تعامل با امنیت، فرصتی برای سیاست‌گذاری‌های گردشگری کلان اقتصادی قدرت‌ها در سطح منطقه، راهبردی برای توسعه پایدار کشور است.

کلمات کلیدی: امنیت ملی، توسعه پایدار، گردشگری

^۱ کارشناس ارشد مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد، نویسنده مسئول، ایمیل Ahmad1354at@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد پدافند غیرعامل

مقدمه

در دنیای امروز که حرکت جهان به صورتی شتاب‌آلود به سوی قرن فن‌آوری و گذر از دوران سنتی به مدرنیته می‌باشد شیوه‌های سنتی توسعه اقتصادی و اتکا به درآمدهای محدود ناشی از سرمایه‌های فسیلی را مطرود می‌داند و ضرورت ایجاد حرکت‌های نوین و دستیابی به مکانیسم‌های کارآمد در بهره‌گیری افزون‌تر از شرایط طبیعی را به‌ویژه در کشورهایی که از فرهنگ غنی، تاریخ کهن و آثار باستانی بسیاری برخوردارند را ایجاب می‌کند. گردشگری پدیده‌ای است کهن که از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته و به تدریج در طی مراحل تاریخی مختلف، به موضع فنی، اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی کنونی خود رسیده است. گردشگری یک بخش اقتصادی است که دارای آثاری بر سایر فعالیت‌های اقتصادی است و از آن‌ها نیز تأثیر می‌پذیرد؛ خلاقیت لازم در زمینه گردشگری نیازمند استفاده از تخصص و تجارب افراد در زمینه‌های تخصصی مختلف است؛ توسعه گردشگری یکی از روش‌های توسعه‌ی اجتماعی اقتصادی و افزایش رفاه مردم می‌باشد. کشورهای توسعه‌یافته پیش از دیگر کشورها به اهمیت گردشگری پی برده‌اند و برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای برای رشد همه‌جانبه آن انجام داده‌اند. توسعه پایدار فرآیندی است که طی آن انسان‌ها نیازهای خود را برمی‌آورند و سطح زندگی خود را ارتقا می‌بخشند، بدون آنکه از منابع متعلق به نسل‌های آینده مصرف کنند. یکی از الزامات توسعه پایدار این است که منابع طبیعی به‌عنوان میراث جمعی بشریت، به‌گونه‌ای محافظت شوند که علاوه بر پاسخگویی به نیازهای نسل حاضر، ظرفیت پاسخ‌دهی به نیازهای نسل‌های آینده را نیز داشته باشند. توسعه و امنیت مکمل یکدیگرند بدیهی است امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار و توسعه پایدار تأمین‌کننده امنیت ملی است. امروزه هر آن چیزی که از تعریف علمی برخوردار نبوده و قواعد منطقی بر آن حاکم نباشد شکست خورده و یا حالت رکود به خود می‌گیرد این امر در صنعت گردشگری و بعد امنیت آن نیز صادق است.

بیان مسئله

با وجود اینکه ایران از نظر جاذبه‌های غنی فرهنگی و طبیعی و آثار باستانی جزء کشورهای برتر جهان محسوب می‌شود ولی آمارهای مربوطه از میزان درآمد و ورود جهانگردان به ایران نشان می‌دهد ما از این پتانسیل بالا استفاده نکرده‌ایم و سهم قابل‌توجهی در مقایسه با جهان و منطقه

جنوب آسیا نداریم و درعین حال دارای ترازوی منفی هستیم. گردشگری پدیده‌ای است کهن که از دیرباز در جوامع انسانی وجود داشته و به تدریج در طی مراحل تاریخی مختلف، به موضع فنی، اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی کنونی خود رسیده است. گردشگری یک بخش اقتصادی است که دارای آثاری بر سایر فعالیت‌های اقتصادی است و از آن‌ها نیز تأثیر می‌پذیرد؛ خلاقیت لازم در زمینه گردشگری نیازمند استفاده از تخصص و تجارب افراد در زمینه‌های تخصصی مختلف است. یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های پیش روی صنعت گردشگری، همواره مسئله امنیت و شرایط امنیتی در مقاصد مشهور و پرطرفدار بوده است. در حال حاضر، اقدامات تروریستی مدتی است که برخی از مقاصد گردشگری را به سختی تحت تأثیر قرار داده است. میان گردشگری، ثبات، توسعه و امنیت رابطه‌ای تعریف شده وجود دارد و هرگونه بروز ناامنی و به کارگیری خشونت در سطوح مختلف زیان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌سازد توجه به توانمندی‌های مهم ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، ژئواکونومیکی و ژئوکالچر ایران و استفاده از قابلیت‌های فراوانی که دارد می‌تواند ایران را به یک قطب گردشگری در جنوب غرب آسیا تبدیل کرد. وجود امنیت و ایجاد آسودگی خاطر برای فرد توریسم که کشور را به عنوان مقصد توریستی و گردشگری خود انتخاب می‌نماید مهم‌ترین اصل در توسعه گردشگری می‌باشد. در این پژوهش پژوهشگر سعی دارد ارتباط توسعه پایدار گردشگری و ایجاد امنیت و تأثیر امنیت بر توسعه پایدار را بررسی نماید.

سؤال اصلی تحقیق عبارت است از: نقش گردشگری در توسعه پایدار و تأثیر آن بر امنیت ملی کشور جمهوری اسلامی ایران به چه میزان می‌باشد؟

محقق برای پاسخ دادن به این سؤال فرضیه‌های زیر را ارائه داده است:

- به نظر می‌رسد امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری مؤثر است.
- به نظر می‌رسد توسعه پایدار و افزایش گردشگری باعث افزایش امنیت ملی می‌گردد.

برای رسیدن به پاسخ این فرضیه‌ها محقق ضمن استفاده از اسناد و مدارک معتبر، با استفاده از پرسش‌نامه و با مطالعه اولیه ادبیات نظری و تجزیه و تحلیل محتوایی و پس از گردآوری نظرات

خبرگان و بررسی اسناد و مدارک، شاخص‌های این مؤلفه‌ها را شناسایی و با استفاده از شاخص‌های قابل‌سنجش، پرسشنامه با طیف لیکرت با مقیاس‌های (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) طراحی و موارد به‌دست‌آمده موردبررسی و اندازه‌گیری قرار گرفته است.

جامعه مورد مطالعه تحقیق عبارت است از: اساتید و فارغ‌التحصیلان دانشکده علوم گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ، موسسه آموزش عالی علمی کاربردی میراث فرهنگی؛ صنایع دستی و گردشگری، فارغ‌التحصیلان مرکز آموزش علمی کاربردی صنعت جهانگردی تهران و تعدادی از دانشجویان دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه که تحصیلات مرتبط با حوزه امنیت ملی، گردشگری و جهانگردی دارند و همچنین کلیه اسناد مدارک مرتبط با موضوع تحقیق.

حجم نمونه: حجم نمونه در این تحقیق برابر با حجم جامعه مورد مطالعه می‌باشد.

روش نمونه‌گیری: با توجه به محدود بودن حجم نمونه، روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با استفاده از روش تمام‌شمار بوده و کلیه افراد جامعه مورد مطالعه به تعداد ۴۰ نفر به‌عنوان حجم جامعه تحقیق انتخاب و پرسشنامه تهیه‌شده توسط این گروه پاسخ‌داده شده است.

مبانی نظری

واژه توریسم (گردشگری) نخستین بار در سال ۱۸۱۱ در مجله‌ای انگلیسی به نام مجله ورزشی^۱ به‌کار برده شد. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به‌منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می‌رفت (محللاتی، ۱۳۸۰: ۲۰) از آن زمان تاکنون معانی و تعاریف متعددی از طریق صاحب‌نظران ارائه شده است. در اینجا به ارائه تعریف گردشگری که از طرف سازمان ملل، براساس پیشنهاد اجلاس بین‌المللی ترانسپورت و گردشگری آن سازمان در رم، به تصویب رسیده می‌پردازیم: گردشگر کسی است که به‌منظور تفریح، بازدید از نقاط دیدنی، معالجه، تجارت، ورزش یا زیارت، به‌جایی غیر از مکانی که در آن اقامت دارد سفر می‌کند، مشروط

به این که حداقل گردشگری: مدت اقامت او از ۲۴ ساعت کمتر و از شش ماه بیشتر نباشد (مرادی، ۱۳۷۴: ۵).

صنعت گردشگری پس از اتمام جنگ جهانی دوم (۱۹۵۰) با گسترش شهرنشینی، کاهش ساعات کار، توسعه روزافزون راه‌ها و شبکه‌های حمل و نقل، ارتقای سطح فرهنگ عمومی و اصلاح قوانین و مقررات تحولی شگرف یافت، به طوری که امروزه گردشگری به یک پدیده و از نمادهای عصر تمدن تبدیل شده است (لانکوار، ۱۳۸۱: ۱۰) به علت ویژگی‌های منحصر به فرد گردشگری، این صنعت از سوی دانشمندان و صاحب‌نظران به صادرات پنهان و صنعت بدون دود شهرت یافته است. این صنعت در سال‌های اخیر در رشته‌های مطرح اقتصادی جهان بعد از نفت و خودروسازی مقام سوم را دارا می‌باشد. در جهان امروز، صنعت گردشگری به عنوان یکی از محورهای اصلی فعالیت‌های اقتصادی، با بسیاری از بخش‌های مختلف اقتصاد ارتباط مستقیمی دارد از آن‌ها بهره برده و به آن‌ها بهره می‌رساند امروزه، صنعت گردشگری گسترده‌ترین فعالیت‌ها در بخش‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و خدماتی به شمار می‌آید که تا حدودی از حوزه دولت‌ها و سیاست متأثر بوده و تابع قوانین و مقررات داخلی کشورها و همچنین شرایط بین‌المللی است که می‌تواند در رشد، توسعه و یا عدم توسعه این صنعت ایفای نقش نماید. گردشگری در جهان کنونی به عنوان صنعتی پاک و سومین پدیده‌ی اقتصادی پویا، پررونق و رو به توسعه پس از صنایع نفت و خودروسازی، توجه بسیاری از کشورها را به خود جلب کرده است (غفاری و ترکی هرچگانی، ۱۳۸۸: ۱۱۴).

توسعه گردشگری یکی از روش‌های توسعه اجتماعی اقتصادی و افزایش رفاه مردم می‌باشد. کشورهای توسعه یافته پیش از دیگر کشورها به اهمیت گردشگری پی برده‌اند و برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای برای رشد همه‌جانبه آن انجام داده‌اند. گردشگری از ابعاد مختلف می‌تواند آثار مثبت و منفی متعددی به دنبال داشته باشد از جمله آثار مثبت آن می‌توان به ایجاد اشتغال، افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری، ارتقاء کیفیت زندگی، رشد فرهنگی، تقویت ارزش‌های محلی، توسعه زیرساخت‌ها اشاره نمود. در کنار آثار یادشده گردشگری اگر به خوبی مدیریت و

کنترل نشود می‌توان آثار منفی زیادی به همراه داشته باشد که می‌توان از انواع آلودگی‌ها، تهدید فرهنگ محلی، گسترش بیماری‌ها، شلوغی و مصرف‌گرایی اشاره کرد.

اقدامات مؤثر برای رسیدن به توسعه پایدار گردشگری

اقدامات اکولوژیکی شامل تنوع زیستی، مصرف منابع، اکوسیستم‌ها، آلودگی محیطی، دفع ضایعات، پوشش گیاهی. اقدامات اقتصادی شامل اشتغال، رفاه اقتصادی، مصرف انرژی و حمل و نقل. اقدامات نهادی شامل دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، نهادهای محلی و توسعه منابع انسانی. اقدامات اجتماعی شامل مشارکت، آموزش، سلامت، عدالت، امنیت و سطح رضایت گردشگران. اقدامات فرهنگی شامل میزان وفاداری به آداب و رسوم محلی، حفظ هویت محلی، شناسایی الگوهای توسعه و ارتقا سطح فرهنگ مردم محلی. توسعه پایدار فرآیندی است که طی آن انسان‌ها نیازهای خود را برمی‌آورند و سطح زندگی خود را ارتقا می‌بخشند، بدون آنکه از منابع متعلق به نسل‌های آینده مصرف کنند. یکی از الزامات توسعه پایدار این است که منابع طبیعی به‌عنوان میراث جمعی بشریت، به‌گونه‌ای محافظت شوند که علاوه بر پاسخگویی به نیازهای نسل حاضر، ظرفیت پاسخ‌دهی به نیازهای نسل‌های آینده را نیز داشته باشند.

گردشگری یک بخش اقتصادی است که آثاری بر سایر فعالیت‌های اقتصادی دارد و از آن‌ها نیز تأثیر می‌پذیرد؛ خلاقیت لازم برای توسعه پایدار در زمینه گردشگری نیازمند استفاده از تخصص و تجارب افراد در زمینه‌های تخصصی مختلف است؛ اصل تجربه قبلی، اصل حاکم بر توسعه پایدار گردشگری است؛ برتر بودن هر چیز در حال طبیعی، از اصول مهم در توسعه پایدار گردشگری است؛ اصل سیاست و قدرت، در گذر زمان وضعیت جهانی تغییر کرده و موجب نابرابری‌هایی بین کشورهای غنی و فقیر شده است در بحث توسعه پایدار گردشگری این نکته را باید در ذهن داشت که پایداری برای چه کسی جستجو می‌شود (رنجبریان، ۱۳۸۸: ۹۸).

گردشگری پایدار را نمی‌توان جدا از مفهوم توسعه پایدار بحث کرد، بنابراین، مفاهیم توسعه پایدار در بخش گردشگری، در قالب مفاهیم توسعه پایدار اقتصاد کلان، قابل تبیین است. گردشگری

پایدار بر ضرورت استفاده و توسعه منابع گردشگری در مسیرهای سالم تأکید می‌کند. رویکرد زیربنایی که هم‌اکنون در برنامه‌ریزی صنعت گردشگری و در سایر انواع توسعه به کار می‌رود، رویکرد رسیدن به توسعه پایدار است. بر اساس روش توسعه پایدار، باید منابع طبیعی، فرهنگی و سایر منابع گردشگری برای استفاده مداوم در آینده حفظ شود و در عین حال، برای جامعه کنونی سودمند و مفید باشد.

برنامه‌ریزی گردشگری مستلزم تدوین اصولی است که توسعه پایدار گردشگری بر مبنای آن‌ها بنا نهاده شوند. توسعه گردشگری در فضاهای جغرافیایی علاوه بر آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آثار زیست‌محیطی نیز به دنبال دارد این آثار در صورت عدم پیگیری راهبردها، استانداردها و ارزیابی‌های مشخص و روشن در زمینه توسعه گردشگری، دارای جنبه‌های تخریبی بسیاری در ابعاد محیط انسانی و طبیعی است. از دیدگاه زیست‌محیطی توجه به فواید گردشگری نباید مانع از پرداختن به جنبه‌های نامطلوب این پدیده گردد. مطالعات سازمان ملل در مورد تأثیر گردشگری بر کشورهای در حال توسعه، نشان از آن دارد که با وجود اینکه گردشگری موجب شکوفایی اقتصادی کشورهای میزبان گردیده و مبادلات فرهنگی را بین کشورهای مختلف قوت بخشیده است؛ ولی از طرف دیگر، موجب خلل‌های اجتماعی و زیست‌محیطی خواهد بود.

دستیابی به توسعه گردشگری به عواملی نظیر ساختار مناسب سازمانی، برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی، قوانین و مقررات گردشگری و جذب سرمایه، وابسته است. برای ایجاد توسعه پایدار و مناسب صنعت گردشگری، وجود یک مدیریت توانا و منسجم و هماهنگی بین بخش‌های دولتی و خصوصی، بسیار حائز اهمیت است. مهم‌ترین سیاست‌های گردشگری پایدار عبارت‌اند از: ارتقای توسعه محلی و اصلاح کیفیت زندگی جوامع میزبان؛ ترویج ویژگی‌های فرهنگی، محلی و تصویر مقاصد گردشگری؛ هماهنگی بین نیازهای کیفیت تجارب گردشگری و کیفیت زندگی ساکنان؛ حفظ کیفیت محیط‌زیست که هم جامعه میزبان و هم گردشگران به آن وابسته‌اند؛ جلب نگرش‌های مدیران و برنامه‌ریزان به توسعه پایدار، در نظر گرفتن ثبات در سیاست‌گذاری‌ها؛ تمرکززدایی عدالت اجتماعی، برابری، امنیت، بهره‌وری و اشتغال جوامع میزبان و گردشگران.

گردشگری پایدار نشأت گرفته از توسعه پایدار است. توسعه پایدار از اصول و مبانی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در جهان محسوب می‌شود و به دلیل نقشی که گردشگری می‌تواند در این زمینه بخصوص در کشورهایی مانند ایران ایفا نماید، لزوم و ضرورت توجه به گردشگری پایدار حائز اهمیت فراوان است. موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و هماهنگ عناصر و فاکتورهای متعددی است که باهم ارتباط تنگاتنگی دارند، که امکان‌سنجی گردشگری در چند بخش مشترک است. این بخش‌ها شامل ۱- جاذبه‌ها ۲- دسترسی ۳- تأسیسات و تسهیلات زیربنایی ۴- خدمات مهمان‌نوازی ۵- عناصر سازمانی و نهادی است. با رشد صنعت گردشگری، نیاز به جذب و آموزش نیروی انسانی در این صنعت انسان‌محور، اهمیت ویژه‌ای یافته است. واضح است که تنها فراوانی نیروی انسانی نمی‌تواند ضامن عملکرد خوب برای دستیابی به اهداف این بخش باشد؛ بلکه علاوه بر تعداد، میزان دانش نظری و آشنایی خدمات‌دهندگان با مهارت‌های حرفه‌ای نیز تعیین‌کننده است؛ بنابراین تدوین و اجرای راهبرد توسعه منابع انسانی صنعت گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و آموزش مهم‌ترین نقش را در این راستا ایفا می‌کند.

امنیت و گردشگری

توسعه و امنیت مکمل یکدیگرند. بدیهی است امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار و توسعه پایدار تضمین‌کننده امنیت ملی است. امروزه هر آن چیزی که از تعریف علمی برخوردار نبوده و قواعد منطقی بر آن حاکم نباشد، شکست خورده و یا حالت رکود به خود می‌گیرد. این امر در صنعت گردشگری و بعد امنیت آن نیز صادق است. امروزه امنیت به‌عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین استراتژی توسعه گردشگری در جهان به شمار می‌آید. میان گردشگری، ثبات، توسعه و امنیت رابطه‌ای تعریف‌شده وجود دارد، چراکه توسعه زیرساخت‌های جهانگردی تا حدود زیادی به سایر فعالیت‌های جاری و عمرانی یک منطقه، عوامل حمایت‌کننده، قوانین و مقررات (امنیت)، اطلاع‌رسانی، هماهنگی سازمان‌های مرتبط و گسترش حمل‌ونقل در امور گردشگری وابسته است و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف زیان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت

وارد می‌سازد. به‌عنوان مثال، یک شرکت سرمایه‌گذار بین‌المللی اگر در ارزیابی کارشناسی خود، محیط و مقصد موردنظر را از نظر ویژگی امنیتی مناسب نیابد و امنیت مالی و جانی توریست را تأمین ننماید قطعاً سرمایه خود را به آن منطقه منتقل نخواهد کرد (رحیم‌پور، ۱۳۸۴: ۱۸). از طرفی، نقش و تأثیر صنعت گردشگری در ترسیم امنیت ملی یک کشور چنان است که اکثر کشورهای توسعه‌یافته با وجود دارا بودن منابع کلان اقتصادی و درآمد، ترجیح می‌دهند بر روی صنعت توریسم متمرکز شوند. حضور مستقیم بازدیدکنندگان و گردشگران در یک کشور علاوه بر توسعه اقتصادی و تبادلات فرهنگی، آن کشور را به‌عنوان یک مکان امن گردشگری به جهانیان معرفی می‌کند (ثبوتی، ۱۳۸۶: ۳۲).

در حالت کلی مقاصد گردشگری در تمامی نقاط مختلف یک کشور پراکنده است و در صورتی که امنیت در این مناطق تأمین شود ضریب امنیت ملی آن کشور نیز افزایش می‌یابد. گردشگران قرار است سفیرانی باشند که کشور ما و امنیت موجود در آن را همان‌طور که هست، در عرصه بین‌الملل توصیف کنند. اکنون کارشناسان گردشگری بر این باورند که رابطه امنیت ملی و گردشگری باید مورد توجه قرار گیرد، به‌طوری‌که تعریف جدیدی از امنیت ملی در سایه حضور گردشگران خارجی و شناخت واقعیت‌های داخلی و انتقال آن‌ها به خارج ضروری و لازم است. امنیت داخلی و ملی شاخص‌ترین عامل گسترش گردشگری در هر کشوری است که می‌خواهد خود را با مشخصات کشورهای پیشرو در امر توریسم تطبیق دهد. امروزه برخی کارشناسان بر این باورند که با تداوم سیاست‌های تنش‌زدایی در روابط خارجی و کاهش حساسیت‌های بین‌المللی نسبت به سیاست‌های خارجی ایران، می‌توان به ایجاد زمینه مساعد برای جلب گردشگران کمک کرد. در این رابطه ضرورت دارد که جاذبه‌های گردشگری ایران در خارج از مرزها به نحو مطلوب تبلیغ گردد و زمینه‌های لازم برای سهولت رفت‌وآمد گردشگران خارجی به ایران فراهم آید. ایران سرشار از جاذبه‌های فرهنگی و اکوتوریستی است و باید از این مزیت برای توسعه فرهنگی و اقتصادی آن استفاده نمود. رشد و توسعه اقتصادی پدیده‌ای کامل امنیت محور بوده و یکی از

بخش‌های اقتصادی که در صورت عدم وجود امنیت به شدت آسیب می‌بینند، صنعت گردشگری است

فرضیه‌ها

گام اول: تدوین فرضیه‌ها

فرضیه اول: به نظر می‌رسد امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری مؤثر است.

H_0 : به نظر می‌رسد میان امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری رابطه وجود ندارد.

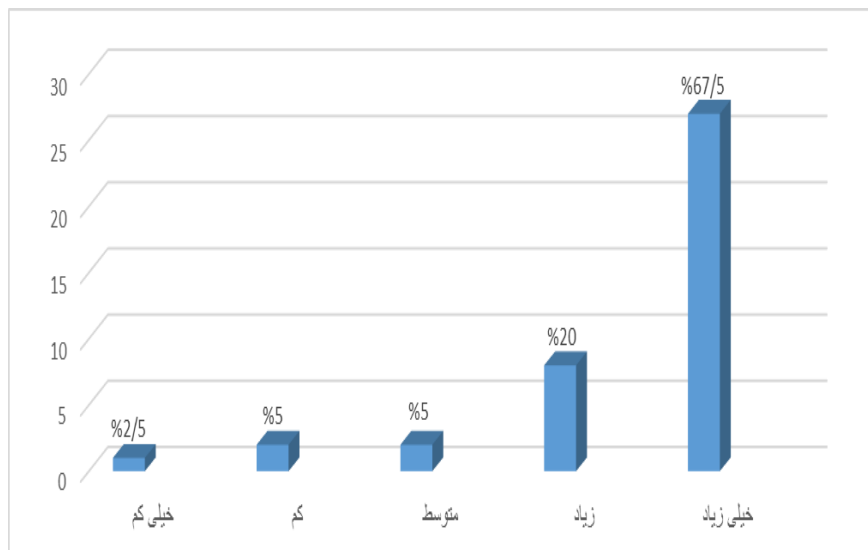
H_1 : به نظر می‌رسد میان امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری رابطه وجود دارد.

گام دوم: محاسبه آماره آزمون

جدول توزیع فراوانی مربوط به فرضیه‌ها

ردیف	سؤالات فرضیه چهارم	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	جمع
۱	سؤال یکم	۳۲	۵	۲	۱	۰	۴۰
۲	سؤال دوم	۲۸	۱۰	۱	۱	۰	۴۰
۳	سؤال سوم	۱۶	۱۴	۳	۵	۲	۴۰
۴	سؤال چهارم	۲۲	۹	۴	۳	۲	۴۰
۵	سؤال پنجم	۳۴	۴	۱	۱	۰	۴۰
	جمع	۱۳۲	۴۲	۱۱	۱۱	۴	۲۰۰
	میانگین فراوانی	۲۷	۸	۲	۲	۱	۴۰
	درصد فراوانی	۶۷/۵	۲۰	۵	۵	۲/۵	۱۰۰
	X_i (اهمیت وزنی)	۵	۴	۳	۲	۱	۱۵
	درصد اهمیت وزنی $(f_i X_i)$	۱۳۵	۳۲	۶	۴	۱	۱۷۸

$$\bar{X} = \frac{\sum f_i x_i}{n} = \frac{178}{40} = 4/45$$

نمودار آماره آزمون فرضیه‌ها

در جدول ملاحظه می‌گردد که به‌طور میانگین نفرات پاسخ‌دهنده به گویه‌های متغیرهای امنیت ملی و توسعه پایدار و افزایش گردشگری تعداد ۱ نفر پاسخ خیلی کم، تعداد ۲ نفر پاسخ کم، تعداد ۲ نفر پاسخ متوسط، تعداد ۸ نفر پاسخ زیاد و تعداد ۲۷ نفر پاسخ خیلی زیاد را انتخاب نموده‌اند. به عبارتی ۸۷/۵ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند میان امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری تأثیر زیادی دارد، ۵ درصد پاسخ‌دهندگان تأثیرگذاری را متوسط و ۷/۵ درصد پاسخ‌دهندگان این تأثیر را کم اثر برآورد نموده‌اند.

جدول محاسبات آزمون کای مربع مرتبط با فرضیه

$\frac{(F_o - F_e)^2}{F_e}$	$(F_o - F_e)^2$	$- \frac{F_o F_e}{F_e}$	F_e	F_o	رتبه	ردیف
۴۵/۱۲	۳۶۱	۱۹	۸	۲۷	خیلی زیاد	۱
۰	۰	۰	۸	۸	زیاد	۲
۴/۵	۳۶	-۶	۸	۲	متوسط	۳
۴/۵	۳۶	-۶	۸	۲	کم	۴
۶/۱۲	۴۹	-۷	۸	۱	خیلی کم	۵
۶۰/۲۴	-	-	۴۰	۴۰	جمع	

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(F_{oi} - F_{ei})^2}{F_{ei}} = 80/7$$

گام سوم: محاسبه آماره بحرانی (جدولی)

$$\chi^2_{\alpha, df} = \chi^2_{0.05, 4} = 9.49$$

df = r - 1 = 5 - 1 = ۴ P = 1 - α = %95

$$\alpha = \%5$$

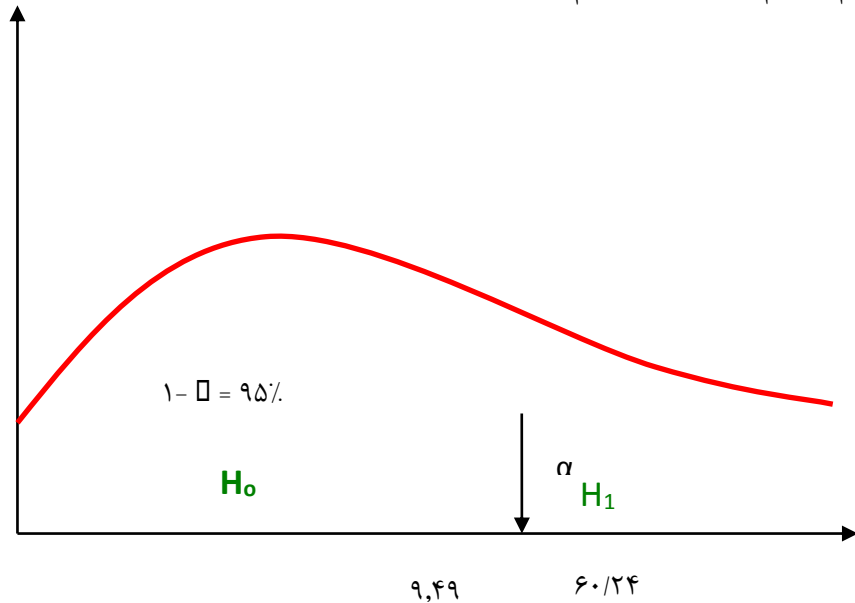
$$df = (c - 1) \times (r - 1) = (5 - 1) \times (2 - 1) = 4 \times 1 = 4$$

$$df = 4$$

$$x^2_{\alpha, df} = 9.48 \quad x^2 = 60/24$$

تصمیم گیری

گام چهارم: قضاوت (تصمیم گیری)

نمودار آزمون استقلال فرضیه

برابر نمودار چون مقدار آماره آزمون از مقدار آماره بحرانی بزرگتر است؛ بنابراین آماره آزمون در ناحیه H_1 قرار می گیرد؛ در نتیجه فرضیه H_1 پذیرفته می شود و فرضیه H_0 رد می شود. به عبارت دیگر: با سطح اطمینان ۹۵٪ می توان اذعان داشت که میان امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری رابطه وجود دارد.»

محاسبه ضریب شدت توافقی:

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}} = \sqrt{\frac{60/24}{60/24 + 40}} = 0/60$$

ضریب شدت $C = 0/60$

توافقی

شدت ضریب توافقی محاسبه شده از طریق فرمول بالا مبین آن است که میزان تأثیر امنیت ملی بر توسعه پایدار و افزایش گردشگری ۶۰ درصد بوده است، بنابراین، این دو متغیر از یکدیگر مستقل نبوده و بر همدیگر تأثیر دارند.

فرضیه دوم با توجه به سؤالات پرسش‌نامه و پاسخ‌های ارائه شده رد شد.

از مهم‌ترین عواملی مؤثر در صنعت توریسم در هر کشور میزان امنیت یا میزان احساس امنیت گردشگران در آن کشور است. بنابراین گام اول در بهبود صنعت توریسم در ایران برقراری و تضمین امنیت فراگیر، هم در بعد خارجی و هم در بعد داخلی و ملی آن است. به‌منظور تحقق این هدف لازم است ضمن ارتقای امنیت با به‌کارگیری وسایل ارتباطی و رسانه‌های بین‌المللی، وجود امنیت کامل در کشور را به سمع و نظر عموم مردم و جهانگردان همه کشورهای جهان رساند تا تصویر نادرست فقدان امنیت در کشور، مانع از رشد و توسعه صنعت توریسم نشود.

ایجاد امنیت و ایجاد احساس امنیت تنها به مقوله تأمین امنیت جانی و مالی و کاهش جرائم ختم نمی‌شود، بلکه موضوع فراتر از آن بوده و لازم است برای آن چاره‌ای اندیشید. در این رابطه به‌طور نمونه وجود هتل‌های مطمئن و رستوران‌های بهداشتی در ایجاد احساس امنیت مؤثر است. همچنین، در کشورهایی که پول تقلبی در آن‌ها فراوان است، عدم اعتماد در گردشگران دیده می‌شود که این موضوع خود به امنیت روانی گردشگر صدمه وارد می‌کند که البته در کشور ما این موضوع مشکل حادی نیست. پاکیزگی شهر، حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی و احترام به محیط‌زیست، از دیگر مواردی هستند که ناخودآگاه احساس امنیت یا عدم احساس امنیت گردشگر را تحت تأثیر قرار می‌دهند. ما برای اینکه بتوانیم از امنیت گردشگری در ایران برای جهانیان سخن بگوییم، باید از همه زوایا به آن توجه کنیم. از نقش تبادلات فرهنگی و معادلات سیاسی و تفکرات اقتصادی گرفته تا نقش نیروی‌های انتظامی و متصدیان گردشگری و مردم کوچه و بازار که در این میان بسیار مهم و قابل بررسی است. زمانی گردشگری در کشوری رونق می‌یابد، که توجه دولت آن کشور برای تأمین امنیت گردشگران بیشتر شده باشد. ارائه تعریفی مناسب و جامع از صنعت گردشگری و اهداف موردنظر، که در آن جهانگردی و ایرانگردی یک تهدید نبوده و گردشگر نه تهدید بلکه فرصت تلقی

می‌گردد. برنامه‌ریزی جامع و کلان در بخش گردشگری با مشارکت تمام بخش‌های مربوطه میسر است.

توسعه پایدار، انسان‌محور است و با توجه به گستردگی مباحث و قابلیت‌های بسیار آن به سرعت به مهم‌ترین مناظره کنونی و نیز یکی از مهم‌ترین چالش‌های قرن بیست‌ویکم تبدیل شده است. در پایان هزاره سوم میلادی روند رشد و توسعه در چارچوب پایداری احیا شد. در توسعه پایدار، انسان، محور توسعه و مستحق بهداشت، امنیت، فرهنگ، آموزش، دانش و توسعه ارتباطات و اطلاعات می‌باشد.

صاحب‌نظران معتقدند مفاهیم امنیت و احساس امنیت متفاوت‌اند. ممکن است در جامعه‌ای امنیت باشد ولی این امنیت احساس نشود، بنابراین، لازم است بدانیم که آیا گردشگران در کشورمان امنیت دارند و به همراه آن آیا احساس امنیت می‌کنند و اصولاً در صورت وجود عدم امنیت و یا احساس عدم امنیت، چه عواملی در آن مؤثر هستند. از نتایج مثبت یک سفر آن است که گردشگر متوجه می‌شود چقدر از نگرانی‌ها و ترس‌هایش قابل‌اعتنا و چه مقدار تحت تأثیر تبلیغات و پیش‌فرض‌های ذهنی خود او قرار دارد. تجربه متصدیان صنعت گردشگری در ایران حاکی است بیشتر گردشگرانی که به ایران سفر می‌کنند، در ابتدای ورود احساس عدم امنیت دارند ولی در انتهای سفر، ایران را امن تلقی می‌کنند (نورآقایی، ۱۳۹۲: ۶۳).

مؤلفه‌های توسعه پایدار

آموزش

در دوران ما، آموزش و پرورش به عنوان مؤثرترین ابزار جوامع برای ورود به چالش‌های آینده مورد توافق قرار گرفته و اصولاً پذیرفته شده است که در پرتو آموزش و پرورش امروز دنیای فردا شکل خواهد گرفت. دانشگاه مهم‌ترین عامل مؤثر در دگرگونی طرز نگرش و رفتار بشری است که در مسیر رشد اقتصادی، بهبود کیفیت زندگی، ایجاد دانش و مهارت، تأمین فرصت‌های شغلی و افزایش تولید جامعه به کار گرفته می‌شود. از این رو در جوامع منزلتی ویژه یافته است و آموزش نیروی انسانی متخصص یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار می‌باشد

صنعت

اهمیت بخش صنعت در دستیابی به توسعه پایدار آنقدر بالاست که به‌طور تقریبی تاریخ توسعه‌یافتگی با صنعتی شدن منطبق بوده و در همه قرون اخیر، صنعتی شدن با توسعه‌یافتگی و رشد اقتصادی و اجتماعی همراه بوده است به‌نحوی که بسیاری از متفکران توسعه این دو را یکی دانسته‌اند به‌رحال نقش و اهمیت توسعه این بخش در رشد و توسعه پایدار ملی برای همگان کاملاً روشن است.

دولت

دولت‌ها، بخصوص در کشورهای جهان سوم، قادرند در عرصه پایداری، نقشی پیشتاز بر عهده گیرند. این دولت‌ها هستند که قادرند قانونمندی‌های همسو با جریان توسعه پایدار، تحرک اجتماعی را در سطوح مختلف جوامع نظام می‌بخشند. دولت‌ها همچنین قادرند به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم، با ایجاد شرایط مطلوب به تحرک بخش خصوصی در این عرصه کمک کنند.

بخش خصوصی

سازمان‌های غیردولتی در شکل‌دهی و تحقق دموکراسی مشارکتی، نقش حیاتی بر عهده دارند. این سازمان‌ها، به جهت آزادبودن از قیدوبندهای فعالیت‌های رسمی زمینه‌های بسیار مساعدی برای مشارکت در مناظره توسعه پایدار یافته‌اند. این سازمان‌های مردمی که در همه سطوح بین‌المللی، ملی و محلی فعالیت می‌کنند، قادرند در شبکه‌ای گسترده ارتباط وسیع و متنوع خود را سامان دهند. هرکسی در هر سطحی در جهان ناگزیر از اتخاذ تصمیم‌هایی است و لذا هم‌زمان، هم از اطلاعات استفاده می‌کند و هم به تولید اطلاعات می‌پردازد. در سطح کشورها برای آنکه تصمیم‌سازان و عامه مردم بتوانند تصمیم‌های مناسب اتخاذ کنند، ضرورتاً باید به اطلاعات دقیق و سریع دسترسی داشته باشند، درحالی‌که در بسیاری از کشورها عملاً داده‌های موردنیاز برای تصمیم‌گیری در اختیار نیست.

ارتباطات

امروزه پیچیدگی عوامل و شاخص‌های مؤثر در توسعه به حدی است که کارشناسان در تعیین یک الگوی مشخص برای بررسی توسعه در یک جامعه عاجزند. از این رو با تلفیق عواملی گوناگونی چون آموزش و دانشگاه، دولت، صنعت، دانش و غیره به مفهوم گسترده و واحدی موسوم به توسعه پایدار رسیده‌اند. تأثیر و نقش ارتباطات در توسعه پایدار بسیار مهم و اساسی است. به همین دلیل وقتی از توسعه ارتباطات و اطلاعات سخن به میان می‌آید، دامنه گسترده‌ای از فن‌آوری‌های پیچیده ارتباطی در ذهن متبادر خواهد شد. توجه به توسعه ارتباطات و اطلاعات و پرداختن به آن از منظر فناوریانه می‌تواند راهگشای بسیاری از موانع و مشکلات در توسعه پایدار باشد.

ارتباط صنعت، دانشگاه و دولت

بررسی وضعیت صنعتی و تحقیقاتی کشور نشان می‌دهد که رابطه میان دولت، دانشگاه و صنعت آن‌طور که باید وجود ندارد. اگرچه ممکن است در برخی موارد یا مقاطع ارتباط منطقی و مناسبی برقرار شده باشد، اما آنچه برای پیشرفت مستمر و مؤثر و افزایش کارایی عملکردها و ارتقای کیفیت محصولات و خدمات در سطح کشور نیاز است، مستلزم تعریف و تبیین ارتباط منطقی بین این سه نهاد و استقرار و استمرار آن است. (ماهانامه علمی تدبیر شماره ۱۰۳)

یکی از مسائل پیچیده و مهم در تمام کشورها موضوع ارتباط دانشگاه و صنعت است. علت اصلی این مسئله از یک جهت در تفاوت ماهیت این دو نهاد است که یکی نهادی علمی (دانشگاه) و دیگری نهادی اقتصادی (صنعت) است. از سوی دیگر رشد و تکامل این دو نهاد بدون همکاری متقابل معنا ندارد. در کشورهای توسعه‌نیافته با توجه به اینکه صنعت و دانشگاه دو نهاد وارداتی هستند، ارتباط این دو نهاد ابعاد گسترده‌تری دارد. صنعت و دانشگاه علاوه بر اینکه از کل جامعه و سیستم جدا هستند بین خود نیز ارتباطی ندارند و در بسیاری موارد باعث بروز مشکلاتی جدی در این جوامع بوده‌اند. در بخش صنعت دولت برای سرپا نگه‌داشتن بعضی صنایع مجبور به دادن یارانه است. دانشگاه‌ها نیز نتوانسته‌اند کارشناسان مورد نیاز جامعه را تربیت کنند. در کشورهای پیشرفته،

توسعه دانشگاه و صنعت متأثر از یکدیگر بوده و نقش تکاملی متقابل داشته‌اند. به دلیل پیشرفت‌های اولیه علمی، صنایع ابتدایی به وجود آمدند که علاوه بر اثبات عملی، ابزارهای لازم به همراه نیازهای جدید برای پیشرفت‌های بعدی علمی فراهم شد و این سیر تکاملی همچنان ادامه دارد.

نتیجه‌گیری

بقاء و حفظ و افزایش قدرت، حفظ جان مردم، حفظ تمامیت ارضی، حفظ نظام اقتصادی و سیاسی و همچنین حفظ استقلال و حاکمیت کشور را می‌توان جوهره امنیت ملی به شمار آورد. با توجه به تغییرات موجود در نظام بین‌الملل و امنیتی شدن فضای نظام بین‌الملل پس از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، ایران باید با بازتعریف سیاسی، نقش و جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی خود را در سطح منطقه تعریف کند و ارتقا ببخشد. برای حرکت به سوی اهداف چشم‌انداز ۲۰ ساله، علاوه بر دگرگونی در ساختارها و نهادهایی که مانع پیشرفت کشور می‌شوند یا مسیر حرکت روبه‌جلو را کند می‌کنند، باید شرایط امنیت و اقتدار ملی را با تکیه بر رشد اقتصادی، مشارکت سیاسی، تمرکززدایی و تعادل منطقه‌ای تقویت کرد و نظام نهادی و انگیزشی و تقویت مبادلات علمی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را برای فراهم نمودن بسترهای لازم صنعت توریسم و گردشگری به وجود آورد.

در دهه اخیر صنعت گردشگری به‌عنوان منبعی برای توسعه پایدار، مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان بوده است. در واقع گردشگری تنها بخش اقتصاد است که می‌تواند با کمترین هزینه توسعه مداوم و مستمر کشورها را فراهم نماید. گردشگری پایدار درگرو توسعه پایدار است. امنیت و گردشگری یک ارتباط دوسویه و مستقیم با یکدیگر دارند. توسعه پایداری گردشگری، استفاده از تجارب و نظریات کاربردی کارشناسان و محققان در زمینه امنیت و گردشگری و دستیابی به یک نتیجه منطقی از ارتباط این دو مقوله است. امنیت و گردشگری، پارامترهای یک معادله هستند که نسبتی مستقیم باهم دارند. در واقع همان‌طور که یکی از عوامل مهم توسعه گردشگری وجود امنیت است، رونق گردشگری در یک منطقه و تردد گردشگران در یک مقصد، موجب به وجود آمدن امنیت می‌شود. البته نباید فراموش کرد که این قضیه همیشه هم صادق

نیست، چراکه در برخی مواقع، وجود پدیده گردشگری و رفت‌وآمد گردشگران باعث ناامنی شده است. باین وجود، صنعت گردشگری و مقوله امنیت ارتباط تنگاتنگی باهم دارند. به امید آن روزی که بجای دلارهای حاصل فروش نفت ین سرمایه آیندگان بتوانیم در سایه امنیت صنعت توریسم و گردشگری را رونق داده و آسایش و راحتی را برای هم‌وطنانمان به وجود آوریم.

منابع

- آریسیان، نسرين (۱۳۸۲). گروه توریسم و نقش آن در توسعه روستایی بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، ناشر دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۰۸.
- الوانی، مهدی (۱۳۷۹). اصول و مبانی جهانگردی، نشر رهنما، چاپ دوم، ۴۳.
- ابطحی، سیدمحمد (۱۳۸۳). آموزش و بهسازی سرمایه‌های انسانی، تهران، موسسه فرهنگی.
- انچه‌ای، امیرحسین (۱۳۸۸). بررسی راهکارهای توسعه گردشگری در کشورهای مالزی، ترکیه و تونس و ارائه راهکارهای مناسب برای ایران.
- بدیع، پل (۱۳۸۹). اقتصاد سیاسی رشد، ترجمه کاوه، آزادمنش، تهران: نشر قومس.
- بهرام زاده، حسینعلی (۱۳۸۹). توسعه پایدار، مجله تدبیر، شماره ۱۳۴، ۳۵-۴۲.
- حسینی، نگار (۱۳۸۶). امنیت پایدار ثمره توسعه گردشگری است، روزنامه سرمایه، ۴.
- حسینی، فرنود (۱۳۸۴). نقش آموزش در توسعه اطلاعاتی جامعه دانش‌مدار، سایت بنیاد آینده‌نگاری ایران.
- غمخوار، اکبر (۱۳۸۰). اصول و مبانی جهانگردی، نشر فرآمد، تهران، ۳۴.
- کاظمی فرد، حمید (۱۳۸۷). نقش امنیت در توسعه صنعت گردشگری، روزنامه سرمایه شماره ۹.
- مرادی، مریم (۱۳۸۵). مدیریت گردشگری اصول، مبانی و مفاهیم کاربردی، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۲۰-۱۳.

